

rum, centum nummi ut praestarentur ei convenerat: conductor centum nummos petebat: ita ei deberi dico, si in earum rerum refectioem eam pecuniam impendi satisfaceret.

59. JAVOLENUS, lib. 3 Labeonis posteriorum.

Marcus domum faciendam a Flacco conduxerat: deinde operis parte effecta terrae motu concussus erat aedificium. Massurius Sabinus, si naturali, veluti terrae motu, hoc acciderit, Flacci⁹⁹ esse periculum.

60. LABEO, posteriorum lib. 3 a Javoleno Epitomatorum.

Cum in plures annos domus locata est, prestare locator debet, ut non solum habitare¹⁰⁰ conductor ex calendis illis cuiusque anni, sed etiam locare¹ habitatori, si velit, suo tempore possit. Itaque si ea domus ex calendis Januariis fulta in calendis Junii permansisset, ita ut nec habitare quisquam, nec ostendere alicui posset, nihil locatori conductorem praestaturum: adeo ut nec cogi quidem posset, ex calendis Julii refecta domo habitare, nisi² si paratus fuisset locator commodam domum et ad habitandum dare. — § 1. Heredem coloni, quamvis colonus non³ est, nihilominus domino possidere existimo. — § 2. Vestimenta tua fullo perdidit: et habes unde petas, nec repetere vis: agis nihilominus ex locato cum fullone. Sed iudicem aestimatorum, an possis adversus furem magis agere, et ab eo tuas res consequi, fullonis videlicet sumptibus: sed si hoc tibi impossibile esse perspexerit, tunc fullonem⁴ quidem tibi condemnabit: tuas autem actiones te ei prestare compellet. — § 3. Lege dicta, domus facienda locata erat, ita, ut probatio aut improbatio locatoris aut heredis ejus esset: redemptor, ex voluntate locatoris quaedam in opere permutaverat. Respondi, opus quidem ex lege dicta non videri factum, sed quoniam ex voluntate locatoris permutatum esset, redemptorem absolvi debere. — § 4. Mandavi tibi ut excuteres, quantum villam aedificare velles: renunciasti mihi ducentorum expensam excutere: certa mercede opus tibi locavi: postea comperi non posse minoris trecentorum eam villam constare: data autem tibi erant centum, ex quibus cum partem impendisses, vetui te opus facere. Dixi, si opus facere perseveraveris, ex locato tecum agere, ut pecuniae mihi reliquam restituas. — § 5. Messem, inspiciente colono, cum alienam esse non ignorares, sustulisti? Condicere tibi frumentum dominum posse⁵ Labeo ait: et ut⁶ id faciat, colonom ex conducto cum domino acturum. — § 6. Locator horrei propositum habuit se aurum, argentum, margaritam non recipere suo periculo: deinde cum sciret has res inferri, passus est. Proinde eum futurum tibi obligatum dixi, ac si propositum fuit remissum [videtur]. — § 7. Servum meum⁷ mulionem conduxisti: negligentia ejus mulus tuus periit. Si ipse se locasset, ex peculio duntaxat, et in rem versum damnum tibi praestaturum [dico]: si autem ipse eum locassem, non ultra me tibi praestaturum, quam dolum malum et culpam meam abesse: quod si sine definitione personae mulionem a me conduxisti, et ego eum tibi dedissem, cujus negligentia jumentum perierit, illam quoque culpam me tibi praestaturum aio, quod eum elegerim, qui ejusmodi damno te adficeret. — § 8. Vehiculum conduxisti, ut onus tuum portaret, et secum iter faceret: id cum pontem transiret, redemptor ejus pontis portorium ab eo exigebat: quarebatur, an etiam pro ipsa [sola] reda portorium daturus fuerit? Puto, si mulio non ignoravit ea se transiturum, cum vehiculum locaret, mulionem prestare debere. — § 9. Rerum custodiam, quam horrearius conductoribus prestare deberet, locatorem totorum horreorum horreario prestare non debere puto: nisi⁸ [si] in locando aliter convenerit.

61. SCEVOLA, lib. 7 Digestorum.

Colonus, cum lege locationis non esset comprehensum, ut vineas poneret, nihilominus [in fundum] vineas instituit, et propter earum fructum denis amplius aureis annuis ager locari ceperat: quaesitum est, si dominus istum colonom fundi ejectionem pensionum debitarum nomine conveniat, an sumptus utiliter factos in vineis instituendis reputare possit opposita doli mali exceptione? Respondit, vel expensas⁹ consecuturum, vel nihil amplius praestaturum. — § 1. Navem conduxit, ut de provincia Cyrenensi Aquileiam navigaret, olei metretis tribus millibus impositis, et frumenti modis octo millibus, certa mercede: sed evenit ut onerata navis in ipsa provincia novem mensibus retineretur, et onus impositum commisso tolleretur: quaesitum est, an vecturas, quas convenit, a conductore secundum locationem exigere navis possit? Respondit, secundum ea quae proponerentur, posse.

99. L. 56, in fin. supr. h. t. — 100. L. 15, § 1, supr. eod. — 1. L. 6, C. eod. — 2. L. 9, in pr. supr. eod. — 3. Immo vide § ult. Inst. de locat. — 4. L. 25, in fin. supr. h. t. L. 12, in pr. infr. de furt. — 5. L. 23, § 3, infr. de furt. — 6. L. 15, § 30, supr. de act. empt. — 7. L. 2, § 7, supr. de leg. Rhod. — 8. L. 75, in fin. infr. de legat. 1. — 9. Adde L. 27, § 34, supr. ad leg. Aquil. — 8. L. 55, in pr. supr. h. t. — 9. d. L. 25, § 1. — 10. L. 14, § 1, infr. de aqua et aquae plu. arcend. — L. 56, in fin. t. L. 59, supr. h. t. — Tit. III. — 1. L. 10, § 5, in fin. infr. de jure dot.: L. 3, supr. locat. — 2. L. 5, § 5,

62. LABEO, lib. 1 Pithanorum.

Si rivum, quem faciendum conduxeras, et feceras, antequam eum probares, labes corrumpit, tuum periculum est. Paulus: Imo si soli¹⁰ vitio id accidit, locatoris erit periculum: si operis vitio accidit, tuum erit detrimentum.

TIT. III.

DE AESTIMATORIA.

1. ULPIANUS, lib. 32, ad Edictum.

Actio de aestimato proponitur, tollendae dubitationis gratia: fuit enim magis dubitatum, cum res aestimata vendenda datur, utrum ex venditio sit actio propter¹ aestimationem: an ex locato, quasi rem vendendam locasse videor: an ex conducto, quasi operas conduxissem: an mandati? Melius itaque visum est, hanc actionem proponi: quotiens enim de nomine contractus alicujus ambigeretur, conveniret tamen aliquam actionem dari, dandam aestimatoriam praescriptis verbis actionem: est enim negotium civile gestum: et quidem bona fide. Quare omnia et hic locum habent, quae in bonae fidei iudiciis diximus. — § 1. Aestimatio² autem periculum³ facit⁴ ejus qui susceperit: aut igitur ipsam rem debet incorruptam reddere, aut aestimationem de qua convenit.

2. PAULUS, lib. 50, ad Edictum.

Haec actio utilis est, et si merces intervenit.

TIT. IV.

DE RERUM PERMUTATIONE.

1. PAULUS, lib. 32, ad Edictum.

Sicut¹ aliud est vendere, aliud emere, alius emptor, alius venditor: ita pretium aliud, merx: at in permutatione discerni non potest², uter emptor, vel uter venditor sit. Multumque differunt praestationes: emptor enim, nisi³ nummos accipientis fecerit, tenetur ex vendito: venditori sufficit ob evictionem se obligare, possessionem tradere, et purgari dolo malo: itaque, si evicta res non sit, nihil debet⁴. In permutatione vero si utrumque pretium est, utriusque rem fieri oportet: si merx, neutrius: sed cum debeat et res, et pretium esse, non potest inveniri, quid eorum merx, et quid pretium sit: nec ratio patitur, ut una, eademque res et veneat, et pretium sit emptionis. — § 1. Unde si ea res, quam acceperim, vel dederim, postea evincatur⁵, in factum dandam actionem responderet. — § 2. Item emptio ac venditio nuda consentientium voluntate contrahitur: permutatio autem ex re tradita initium obligationi praebet: alioquin, si res nondum tradita sit, nudo consensu constitui obligationem dicemus: quod in his duntaxat receptum est, quae nomen suum habent: ut in emptione, venditione, conductione, mandato. — § 3. Ideoque Pedius ait, alienam rem dantem nullam contrahere permutationem. — § 4. Igitur ex altera parte traditione facta, si alter rem nolit tradere, non⁷ in hoc agemus, ut interest nostrae illam rem accepisse, de qua convenit, sed, ut res contra nobis reddatur, conductioni locus est, quasi re non secuta⁸.

2. Idem, lib. 5, ad Plautium.

Aristo ait, quoniam permutatio vicina⁹ esset emptioni, sanum quoque, furis noxisque solutum, et non esse fugitivum servum, praestandum, qui ex causa daretur.

TIT. V.

DE PRAESCRIPTIS VERBIS, ET IN FACTUM ACTIONIBUS.

4. PAPIANUS, lib. 8 Quaestionum.

Nonnunquam evenit, ut cessantibus iudiciis proditis et vulgaribus¹ actionibus, cum proprium nomen invenire non possumus, facile descendamus ad eas, quae in factum appellantur. Sed, ne res exemplis egeat, paucis agam. — § 1. Domino mercium in magistrum navis, si sit incer-

supr. commodat. — 3. L. 10, in pr. infr. de jure dot.: L. 5, infr. soluto matrim. — 4. Vide tamen L. 17, § 1, infr. de praes. verb. — Tit. IV. — 1. Lib. 4, C. 64. — 2. L. 1, § 1, in fin. supr. de contrah. empt. — 3. d. L. 1, § 1, in fin.; L. 19, § pen. infr. de edil. edict. — 4. L. 11, § 2, in fin. supr. de act. empt. — 5. Immo vide L. 30, in fin. supr. d. t. — 6. L. 1, C. h. t. — 7. Obel. L. 5, § 1, infr. de praes. verb. — 8. L. 4, in fin.; L. 7, in fin. C. h. t. — 9. L. 2, C. eod.; L. ult. infr. quib. ex caus. in possess. — Tit. V. — 1. Lib. 4, C. 64. — 2. L. 2, L. 3, infr. h. t.

I

de Impensis in res dotales factis. pag. 796. lib. 25. tit. 4.
de Incendio, ruina, naufragio. 1562. * 47. 9.
de In diem additione. 639. * 18. 2.
de In integrum restitutionibus. 317. * 4. 1.
de Injuriis et famosis libellis. 1564. * 47. 10.
de Injusto, rupto, irrito facto testam. 878. * 28. 3.
de In jus vocando. 265. * 2. 4.
In jus vocati ut eant. 266. * 2. 6.
de In litem jurando. 520. * 12. 3.
de Inofficioso testamento. 568. * 5. 2.
In quibus causis pignus vel hypoth. 687. * 20. 2.
de In rem verso. 582. * 15. 3.
de Inspiciendo ventre. 804. * 25. 4.
de Institoria actione. 559. * 14. 3.
de Instructo vel instrumento legato. 1036. * 33. 7.
de Interdictis. 1392. * 43. 1.
et relegatis. 1632. * 48. 22.
de Interrogationibus in jure fac. 490. * 11. 1.
de Itinere actuque privato. 1412. * 43. 19.
Judicatum solvi. 1530. * 46. 7.
de Judiciis, et ubi quisque agere. 559. * 5. 1.
de Jure aureorum anulorum. 1319. * 40. 10.
Codiceborum. 944. * 20. 7.
Deliberandi. 911. * 28. 8.
Dotium. 751. * 23. 3.
Fisci. 1646. * 49. 14.
Immunitatis. 1685. * 50. 6.
Patronatus. 1191. * 37. 14.
de Jurejurando sive volunt. 813. * 12. 2.
de Jurisdictione. 259. * 2. 1.
de Juris et facti ignorantia. 740. * 22. 6.
de Justitia et Jure. 229. * 1. 1.

I

- de Impensis in res dotales factis. pag. 796. *lib. 28. tit. 1.*
 de Incendio, ruina, naufragio. 1862. * 47. 9.
 de In diem addictione. 639. * 18. 2.
 de In integrum restitutionibus. 517. * 4. 1.
 de Injuriis et famosis libellis. 1864. * 47. 10.
 de Injusto, rupto, irritato factam. 878. * 28. 3.
 de In jus vocando. 265. * 2. 4.
 In jus vocati ut eant. 266. * 2. 6.
 de In litem jurando. 820. * 12. 3.
 de Inofficioso testamento. 368. * 5. 2.
 In quibus causis pignus vel hypoth. 687. * 20. 2.
 de In rem verso. 582. * 15. 3.
 de Inspiciendo ventre. 804. * 25. 4.
 de Institoria actione. 559. * 11. 3.
 de Instructo vel instrumento legato. 1036. * 33. 7.
 de Interdictis. 1392. * 43. 1.
 — et relegatis. 1633. * 48. 22.
 de Interrogationibus in jure fac. 490. * 41. 1.
 de Itinere actoque privato. 1412. * 43. 19.
 Judicatum solvi. 1530. * 46. 7.
 de Judiciis, et ubi quisque agere. 589. * 5. 1.
 de Jure aureorum anulorum. 1319. * 40. 10.
 — Codicillorum. 944. * 29. 7.
 — Deliberandi. 911. * 28. 8.
 — Dotium. 781. * 23. 3.
 — Fisci. 1646. * 49. 14.
 — Immunitatis. 1685. * 50. 6.
 — Patronatus. 1191. * 37. 14.
 de Jurejurando sive volunt. 515. * 13. 3.
 de Jurisdictione. 289. * 2. 1.
 de Juris et facti ignorantia. 740. * 22. 6.
 de Justitia et Jure. 229. * 1. 7.

tum, utrum navem conduxerit, an merces vehendas locaverit, civilem actionem in factum esse dandam, Labeo scribit. — § 2. Item si quis pretii explorandi gratia rem tradat, neque depositum, neque commodatum erit: sed, non exhibita fide, in factum civilis subjicitur actio.

2. CELSUS, lib. 8 Digestorum.

Nam, cum deficient vulgaribus atque usitata actionum nomina, praescriptis verbis agendum est:

3. JULIANUS, lib. 14 Digestorum.

In quam necesse est confugere, quotiens contractus existunt, quorum appellationes nulla jure civili prodita sunt.

4. ULPIANUS, lib. 50, ad Sabinum.

Natura enim rerum conditum est, ut plura sint negotia, quam vocabula.

5. PAULUS, lib. 5 Quaestionum.

Naturalis meus filius servit tibi, et tuus filius mihi: convenit inter nos, ut et tu meum manumiteres et ego tuum: ego manumisi: tu non manumisisti: qua actione mihi teneris, quaesitum est. In hac quaestione totius ob rem dati tractatus inspicere potest: qui in his competit speciebus. Aut enim *do tibi, ut des*: aut *do, ut facias*: aut *facio, ut des*: aut *facio, ut facias*: in quibus quaeritur, quae obligatio nascatur. — § 1. Et si quidem pecuniam dem, ut rem accipiam, emptio et venditio est: sin autem rem do, ut rem accipiam, quia non placet permutationem rerum emptionem esse, dubium non est, nasci civilem obligationem: in qua actione id veniet, non ut reddas, quod acceperis, sed ut damneris mihi, quanti interest mea, illud, de quo convenit, accipere: vel, si meum recipere velim, repetatur quod datum est, quasi ob rem datum, re non secuta. Sed si scyphos tibi dedi, ut Stichum mihi dares, periculo meo Stichus erit: ac tu duntaxat culpam praestare debes. [Explicitus est articulus ille, *do, ut des*.] — § 2. At cum do, ut facias, si tale sit factum, quod locari solet, puta ut tabulam pingas, pecunia data, locatio erit: sicut superiore casu emptio: si res, non erit locatio, sed nascetur vel civilis actio in hoc, quod mea interest, vel ad repetendum conditio. Quod si tale est factum, quod locari non possit, puta ut servum manumittas, sive certum tempus adjectum est, intra quod manumittatur, idque cum potuisset manumitti, vivo servo transierit, sive finitum non fuit, et tantum temporis consumptum sit, ut potuerit debueritque manumitti, condici ei potest, vel praescriptis verbis agi. Quod his, quae diximus, convenit. Sed si dedi tibi servum, ut servum tuum manumiteres, et manumisisti, et is, quem dedi, evictus est: si sciens dedi, de dolo in me dandam actionem Julianus scribit: si ignorans, in factum civilem. — § 3. Quod si faciam, ut des, et posteaquam feci, cessas dare, nulla erit civilis actio, et ideo de dolo dabitur. — § 4. Sed, si facio, ut facias, haec species tractatus plures recipit. Nam si pacti sumus, ut tu a meo debiore Carthagine exigas, ego a tuo Roma: vel, ut tu in meo, ego in tuo solo aedificem, et ego aedificavi et tu cessas: in priorem speciem mandatum quodammodo intervenisse videtur: sine quo¹¹ exigi pecunia alieno nomine non potest: quamvis enim et impendia sequantur, tamen mutuum officium praestamus: et potest mandatum ex pacto etiam naturam suam excedere. Possum enim tibi mandare, ut ei custodiam mihi praestes, et non plus impendas in exigendo, quam decem: et si eandem quantitatem impenderemus, nulla dubitatio est: sin autem alter fecit, ut et hic mandatum intervenisse videatur, quasi refundamus invicem impensas: neque enim de re tua tibi mando. Sed tutius erit, et in insulis fabricandis et in debitoribus exigendis, praescriptis verbis dari actionem: quae actio similis erit mandati actioni: quemadmodum in superioribus casibus, locationi et emptioni. — § 5. Si ergo haec sunt, ubi de faciendo ab utroque convenit, et in proposita quaestione idem dici potest: et necessario sequitur, ut ejus fiat condemnatio quanti interest mea, servum habere, quem manumisi. An deducendum erit, quod libertum habeo? Sed hoc non potest aestimari.

6. NERATIUS, lib. 1 Responsorum.

Insulam hoc modo, ut aliam [insulam] reficeres, vendidi: respondit, nullam esse venditionem: sed civili intentione incerti agendum [est].

7. PAPIANUS, lib. 2 Quaestionum.

Si tibi decem dedero, ut Stichum manumittas et cessaveris, confes-

3. L. 1, in pr. supr. eod. — 4. L. 7, § 2, supr. de pact. — 5. § 2, in pr. supr. h. l. oblat. L. ult. supr. de condit. caus. data. — 6. L. 1, § 1, supr. de contrah. empt. ; L. 1, in pr. supr. de rer. permut. § 2, supr. de empt. — 7. § 2, in pr. infr. h. l. oblat. L. 1, in fin. supr. de rer. permut. — 8. Oblat. L. ult. supr. de condit. caus. data. — 9. Immo vide L. 7, § 2, in fin. supr. de pact. — 10. L. 4, C. de dolo malo. — 11. L. 59, supr. de negot. gest. — 12. Arg. L. 2, § 1, supr. de contrah. empt. — 13. L. 5, in fin. supr. h. l. — 14. L. 15, supr. de condit. caus. data.

tum agam praescriptis verbis, ut solvas, quanti¹⁵ mea interest: aut, si nihil interest, condicam tibi, ut decem reddas.

8. Idem, lib. 27 Quaestionum.

Si dominus servum, cum furto argueretur, quaestio¹⁴ habenda causa aestimatum dedisset, neque de eo compertum fuisset, et is non redderetur, eo nomine civiliter agi posse, licet aliquo casu servum retenturus esset, qui traditum accepisset. Potest enim retinere servum sive dominus pro eo pecuniam elegisset, sive in admissio deprehensus fuisset: tunc enim [et] datam aestimationem reddi a domino oportere. Sed quaesitum est, qua actione pecunia, si eam dominus elegisset, peti posset? Dixi, tametsi quod inter eos ageretur verbis quoque stipulationis conclusum non fuisset, si tamen lex contractus non lateret, praescriptis verbis incerti et hic agi posse: nec videri nudum pactum intervenisse, quotiens¹² certa lege dari probaretur.

9. Idem, lib. 11 Responsorum.

Ob eam causam accepto liberatus, ut nomen Titii debitoris delegeret, si fidem contractus non impleat, incerti actione tenebitur: itaque iudicis officio non vetus obligatio restaurabitur¹⁶, sed promissa praestabitur, aut condemnatio sequetur.

10. JAVOLENUS, lib. 13 Epistolarum.

Partis tertiae usufructum legavit: heredis bona ab ejus creditoribus distracta sunt: et pecuniam, quae ex aestimatione partis tertiae fiebat, mulier accepit fructu causa: et per ignorantiam stipulatio praetermissa¹⁷ est: quaero, an ab herede mulieris pecunia, quae fructu causa data est, repeti possit, et qua actione? Respondi, in factum actionem dari debere.

11. POMONIUS, lib. 59, ad Quintum Mucium.

Quia actionum non plenus numerus esset, ideo plerumque actiones in factum desiderantur. Sed et eas actiones, quae legibus prodita sunt, si lex justa ac necessaria sit, supplet praetor in eo, quod legi deest: quod facit in lege Aquilia¹³, reddendo actiones in factum accommodatas legi Aquiliae: idque utilitas ejus legis exigit.

12. PROCULUS, lib. 11 Epistolarum.

Si vir uxori suae fundos vendidit, et in venditione comprehensum est, convenisse inter eos, si ea nupta ei esse desisset, ut eos fundos, si ipse vellet, eodem pretio mulier transcriberet viro, in factum¹⁹ existimo iudicium esse reddendum: idque et in aliis personis observandum.

13. ULPIANUS, lib. 50, ad Sabinum.

Si tibi rem vendendam certo pretio delissem, ut, quo plaris vendidisses, tibi haberes, placet, neque mandati, neque pro socio esse actionem: sed in factum, quasi alio negotio gesto: quia et mandata gratuita²⁰ esse debent; et societas non videtur contracta in eo, qui te non admisit socium distractionis, sed sibi certum pretium excepit. — § 1. Julianus [lib. 41 Digestorum] scribit. Si tibi areae meae dominium dedero, ut insula²¹ aedificata partem mihi reddas, neque emptionem esse, quia pretii loco partem rei meae recipio: neque mandatum, quia non est gratuitum²²; neque societatem, quia nemo societatem contrahendo rei suae dominus esse desinit. Sed si puerum docendum, vel pecus pascendum tibi dedero, vel puerum nutriendum, ita ut, si post certos annos venisset, pretium inter nos communicaretur, alioquin haec ab area; eo quod hic dominus esse non desinit, qui prius fuit: competit igitur pro socio actio. Sed si forte puerum dominii tui fecero, idem se, quod in area, dicturum: quia dominium desinit ad primum dominium pertinere. Quid ergo est? in factum putat actionem Julianus dandam, [id est, praescriptis verbis]. Ergo si quis areae dominium non transtulerit, sed passus sit te aedificare, ut communicaretur vel ipsa, vel pretium, erit societas. Idemque, et si partis areae dominium transtulerit, partis non, et eadem lege aedificare passus sit.

14. Idem, lib. 41, ad Sabinum.

Qui servandarum mercium [suarum] causa alienas merces in mare projecit, nulla²³ tenetur actione: [sed] si sine causa id fecisset, in factum: si do'o, de dolo [tenetur]. — § 1. Sed et si servum quis alienum spoliaverit, isque frigore mortuus sit, de vestimentis quidem furti agi poterit, de servo vero in factum [agendum], criminali poena adversus eum servata. — § 2. Sed et si calicem argenteum quis alienum in profundum²⁴ abjecerit, damni dandi causa, non lucri faciendi, Pomponius

— 15. L. 6, C. de rer. permut. — 16. Immo vide L. 4, supr. de condit. caus. data. — 17. Adde L. 5, § 1, supr. de usufr. ear. rer. — 18. L. 33, in fin. L. 53, supr. § fin. Inst. ad leg. Aquil. — 19. Adde L. 6, § 1, supr. de contrah. empt. ; L. 6, supr. de rescind. vend. ; L. 2, C. de pact. inter empt. — 20. § 1, infr. h. l. — 21. L. 6, § 2, supr. de act. empt. — 22. In pr. supr. licet L. 1, § ult. supr. mandati. § ult. Inst. de mandato. — 23. Immo vide L. 2, in pr. supr. de leg. Rhod. — 24. L. 27, § 21, supr. ad leg. Aquil. ; L. 55, in fin. infr. de adquire. rer. domini.

lib. 17 ad Sabinum scripsit, neque furti, neque damni injuriæ actionem esse: in factum tamen agendum. — § 3. Si glans ex arbore tua in meum esse: in factum cadat, eamque ego immisso pecore depascam, Aristo scribit, fundum cadat, eamque ego immisso pecore depascam, Aristo scribit, non sibi occurrere legitimam actionem²⁵, qua experiri possim: nam neque ex lege duodecim tabularum *de pastu pecoris*, quia non in tuo pasceatur; neque de pauperie, neque de damni injuria agi posse: in factum itaque erit agendum.

15. *Idem*, lib. 42, ad Sabinum.

Solent, qui noverunt servos fugitivos alicubi celari, indicare eos dominis, ubi celentur: quæ res non facit eos fures: solent etiam mercedem hujus rei accipere et sic indicare: nec videtur illicitum esse hoc, quod datur: quare²⁶ qui accepit, quia ob causam accepit, nec improbam causam, non timet conditionem: quod si solum quidem nihil est, sed pactio intercessit ob [indicium] hoc est, *ut si indicasset, apprehensusque esset fugitivus, certum aliquid daretur*, videamus, an possit agere? Et quidem conventio ista non est nuda, ut quis dicat, ex pacto actionem non oriri, sed habet in se negotium aliquod: ergo civilis actio oriri potest, id est, præscriptis verbis; nisi si quis et in hac specie de dolo actionem competere dicat, ubi dolus aliquis arguatur.

16. POMPONIUS, lib. 22, ad Sabinum.

Permisisti mihi cretam eximere de agro tuo, *ita ut eum locum, unde exemissem, replerem*: exemi, nec repleo: quaesitum est, quam habeas actionem? Sed certum est, civilem actionem incerti competere. Si autem vendidisti cretam, ex vendito ages: quod si post exemptionem creta replevero, nec patiaris me cretam tollere, tum agam ad exhibendum²⁷, quia mea²⁸ facta est, cum voluntate tua exempta sit. — § 1. Permisisti mihi, *ut sererem in fundo tuo et fructus tollerem*: sevi, nec patris me fructus tollere: nullam juris civilis actionem esse, Aristo ait: an in factum dari debeat, deliberari posse: sed erit de dolo.

17. ULPIANUS, lib. 28, ad Edictum.

Si gratuitam tibi habitationem dederam, an commodati²⁹ agere possim? et Vivianus ait, posse. Sed est tutius, præscriptis verbis agere. — § 1. Si margarita tibi æstimata dederam, *ut aut eadem mihi adferres, aut pretium eorum*: deinde hæc perierint ante venditionem: cujus periculum sit? Et ait Labeo, quod et Pomponius scripsit, si quidem ego te venditor rogavi, meum esse periculum: si tu me, tum: si neuter nostrum, sed duntaxat consensus, teneri te hæcenus³⁰, ut dolum et culpam mihi præstes. Actio autem ex hac causa utique erit præscriptis verbis. — § 2. Papinianus lib. 8 Questionum scripsit: Si rem tibi *inspicierdam* dedi, et dicas te perdidisse, ita demum mihi præscriptis verbis actio competit, si ignorem ubi sit: nam si mihi liqueat, apud te esse, furti agere possum, vel condicere, vel ad exhibendum agere. Secundum hæc, si cui inspiciendum dedi, sive³¹ ipsius causa, sive utriusque, et dolum et culpam mihi præstandam esse dico, propter utilitatem, periculum non. Si vero mei duntaxat causa datum est, dolum solum: quia prope depositum hoc accedit. — § 3. Si³² cum unum bovem haberem et vicinus unum, placuerit inter nos, *ut per denos dies ego ei, et ille mihi bovem commodarem, ut opus faceret*, et apud alterum bos perit, commodati non competit actio, quia non fuit gratuitum commodatum: verum præscriptis verbis agendum est. — § 4. Si cum mihi vestimenta venderes, rogavero *ut ea apud me relinquant, ut perioribus ostenderem*; mox hæc perierint vi ignis, aut alia majore: periculum me minime præstaturum. Ex quo apparet, utique custodiam ad me pertinere. — § 5. Si quis *sponsionis causa* anulos acceperit, nec reddit victori, præscriptis verbis actio in eum competit. Nec enim recipienda est Sabini opinio³³, qui condici et furti agi ex hac causa putat. Quemadmodum enim rei nomine, cujus neque possessionem, neque dominium victor habuit, ager furti? Plane si inhonesta causa sponsionis fuit, sui anuli duntaxat repetitio erit.

18. *Idem*, lib. 30, ad Edictum.

Si apud te pecuniam deposuerim, *ut dares Titio, si fugivum meum reduxisset*, nec dederis, quia non reduxit: si pecuniam mihi non redidas, melius est præscriptis verbis agere. Nam enim ambo pecuniam ego et fugitivarius deposuimus, ut quasi apud sequestrem³⁴ sit depositum.

19. *Idem*, lib. 31, ad Edictum.

Rogasti me³⁵, ut tibi nummos mutuos darem, ego cum non haberem, *dedi tibi rem vendendam, tu pretio uteris*: si non vendidisti, aut

25. *Fide tamen* L. 9, § 1, supr. ad exhibend. — 26. L. 4, § 2, supr. de condic. ob turp. caus. — 27. *Immo vide* L. 34, supr. de dolo malo. — 28. L. 6, infr. de donat. — 29. L. 1, § 1, in fin. supr. commodati. — 30. *Immo vide* L. 1, in fin. supr. de æstimat. — 31. L. 10, § 1, supr. commodati. — 32. § 1, de locatione. — 33. *Adde* L. 5, in fin. infr. de distract. pign. —

vendidisti quidem, pecuniam autem non accepisti mutuum; tutius est, ita agere, ut Labeo ait, præscriptis verbis, quasi negotio quodam inter nos gesto proprii contractus. — § 1. Si prædium pro te obligavero: deinde placuerit inter nos, *ut³⁶ mihi fidejussorem præstares*, nec facias, melius esse dico, præscriptis verbis agi, nisi merces intervenit: nam si intervenit³⁷, ex locato esse actionem.

20. *Idem*, lib. 32, ad Edictum.

Apud Labeonem quaeritur: Si tibi equos venales experiendos³⁸ dederam, *ut, si in triduo displicuissent, redderes*, tuque desultor in his currens et viceris, deinde emere nolueris, an sit adversus te ex vendito actio? Et puto verius esse, præscriptis verbis agendum: nam inter nos hoc actum, ut experimentum gratuitum acciperes, non ut etiam certares. — § 1. Item apud Melam quaeritur: Si *mulas tibi dederam, ut experiaris, et si placuissent, emeres; si displicuissent, ut in dies singulos aliquid præstares*: deinde mulas a grassatoribus fuerint ablatae intra dies experimenti: quid esset præstandum, utrum pretium, et merces, an merces tantum? Et ait Mela, interesse, utrum emptio jam erat contracta, an futura: ut si facta, pretium petatur; si futura, merces petatur. Sed non exprimit de actionibus. Puto autem, si quidem perfecta fuit emptio, competere ex vendito actionem: si vero nondum perfecta esset, actionem talem, qualem adversus desultorem dari. — § 2. Si, cum emere argentum velles, vascularius ad te detulerit et reliquerit, et cum displicuisset tibi, servo tuo referendum³⁹ dedisti, et sine dolo malo et culpa tua perierit, vascularii esse detrimentum: quia ejus quoque causa sit missum: certe culpam eorum, quibus custodiendum perferendumve dederis, præstare te oportere, Labeo ait: et puto, præscriptis verbis actionem in hoc competere.

21. *Idem*, lib. 2 Disputationum.

Quotiens deficit actio vel exceptio, utilis actio vel exceptio est.

22. GAIUS, lib. 10, ad Edictum provinciale.

Si tibi polienda sarciendave vestimenta dederim, si⁴⁰ quidem gratis hanc operam te suscipiente, mandati est obligatio: si vero mercede data, aut constituta, locationis conductionisque negotium geritur. Quod si neque gratis hanc operam susceperis, neque proinus aut data aut constituta sit merces, sed eo animo negotium gestum fuerit, ut postea tantum mercedis nomine daretur, quantum inter nos statutum sit, placet, quasi de novo negotio, in factum dandum esse iudicium, id est, præscriptis verbis.

23. ALFINUS, lib. 3 Digestorum a Paulo Epitomatorum.

Duo secundum Tiberium cum ambularent, alter eorum ei, qui secum ambulabat, rogatus anulum ostendit, ut respiceret: illi exidit anulus, et in Tiberim devolutus est: respondit, posse agi cum eo in factum actione.

24. AFRICANUS, lib. 8 Questionum.

Titius Sempronio triginta dedit, pactique sunt, *ut ex reditu ejus pecunie tributum, quod Titius pendere deberet, Sempronius præstaret, computatis usuris semissibus: quantoque minus tributorum nomine præstitum foret, quam earum usurarum quantitas esset, ut id Titio restitueret: quod amplius præstitum esset, id ex sorte decederet: aut, si et sortem et usuras summa tributorum excessisset, id quod amplius esset, Titius Sempronio præstaret*; neque de ea re ulla stipulatio interposita est: Titius consulebat, id quod amplius ex usuris Sempronius redigisset, quam tributorum nomine præstitisset, qua actione ab eo consequi possit? Respondit, pecunie⁴¹ quidem creditæ usuras nisi in stipulationem deductas, non deberi: verum in proposito videndum, ne non tam fœnerata pecunia intelligi debeat, quam quasi mandatum inter eos contractum, nisi quod ultra semissem consecutus esset: sed ne ipsius quidem sortis petitionem pecunie creditæ fuisse: quando, si Sempronius eam pecuniam sine dolo malo vel amisisset, vi vacuum habuisset, dicendum, nihil eum eo nomine præstare debuisse: quare tutius esse, præscriptis verbis in factum actionem dari: præsertim cum illud quoque convenisset, *ut, quod amplius præstitum esset, quam ex usuris redigeretur, sorti decederet*: quod ipsum jus, et causam pecunie creditæ excedat.

25. MARCIANUS, lib. 3 Regularum.

Si operas fabriles quis servi vice mutua dedisset, *ut totidem reciperet*, posse eum præscriptis verbis agere: sicuti si *penulas dedisset, ut tui-*

34. *Far.* L. 9, § 3, supr. de dolo malo. — 35. *Far.* L. 11, in pr. supr. de reb. cred. — 36. L. 9, § 1, supr. de pignorat. act. — 37. L. 5, § 12, supr. commodati. — 38. L. 15, § 1, supr. d. t. — 39. L. 10, § 1; L. 11, L. 20, supr. d. t. — 40. § ult. Inst. de mandato. — 41. L. 5, C. d. usuris

cas acciperet. Nec esse hoc contrarium, quod si per errorem operæ indebitæ datae sunt, ipsæ repeti⁴² non possunt: nam aliud dando, ut aliud reddatur, obligari jure gentium possumus: quod autem indebitum datur, aut ipsum repeti debet, aut tantundem ex eodem genere: quorum neutro modo operæ repeti possunt.

42. L. 26, § 12, supr. de condic. indebiti.

26. POMPONIUS, lib. 21, ad Sabinum.

Si tibi scyphos dedi, *ut eosdem mihi redderes*, commodali actio est: si *ut pondus argenti redderes*, quantum in illis esset, tantidem ponderis petitio est per actionem præscriptis verbis; tam boni tamen argenti, quam illi scyphi fuerunt: sed si, *ut vel hos scyphos, vel [ut] ejusdem ponderis argentum dares*, convenit, (idem) dicendum est.

DIGESTORUM SEU PANDECTARUM PARS QUARTA.

LIBER VIGESIMUS.

TIT. I.

DE PIGNORIBUS ET HYPOTHECIS: (ET) QUALITER EA CONTRAHANTUR: ET DE PACTIS EORUM.

1. PAPIANUS, lib. 11 Responsorum.

CONVENTIO generalis in pignore dando honorum vel postea quaesitorum recepta est: in speciem autem alienæ rei collata conventio, si non fuit ei, qui pignus dabat, debita, postea debitori dominio quaesito, difficilius creditoris, qui non ignoravit alienum, utilis actio dabitur: sed facilius erit possidenti retentio. — § 1. Servo pignori dato peculium ejus creditor, citra conventionem specialiter super eo conceptam, frustra distrahit: nec interest, quando servus domino peculium adquisierat. — § 2. Cum prædium pignori daretur, nominatim, *ut fructus quoque pignori essent*, convenit. Eos consumptos bona fide emptor utili Serviana restituere non cogitur: pignoris⁶ etenim causam nec usucapione⁷ perimi placuit: quoniam quaestio pignoris ab intentione domini separatur⁸: quod in fructibus dissimile est, qui nunquam debitoris fuerunt. — § 3. Pacto placuit, *ut, ad diem usuris non solutis, fructus hypothecario usuris compensarentur fini leguminae usurae*: quamvis exordio minoris in stipulationem venerint, non esse tamen irritam conventionem placuit: cum, ad diem minore fenore non soluto, legitimæ majores usurae stipulanti recte promitti poterunt. — § 4. Cum prædium uxor viro donasset, idque prædium vir pignori dedisset, post divortium mulier possessionem prædii sui reciperavit: et idem prædium ob debitum viri pignori dedit: in ea duntaxat pecunia recte pignus a muliere contractum apparuit, quam offerre viro debuit, meliore prædio facto: scilicet, si⁹ majores sumptus, quam fructus fuissent, quos vir ex prædio percepit: etenim in ea quantitate proprium mulier negotium gessisse, non alienum suscepisse videtur.

2. *Idem*, lib. 3 Responsorum.

Fidejussor¹⁰, qui pignora vel hypothecas suscepit, atque ita pecunias solvit, si mandati agat, vel cum eo agatur, exemplo creditoris, etiam culpam æstimari oportet: cæterum iudicio, quod de pignore dato proponitur, conveniri non potest.

3. *Idem*, lib. 20 Questionum.

Si superatus¹¹ sit debitor¹², qui rem suam vindicabat, *quod suam non probat*: æque servanda erit creditoris actio Serviana, probanti, *res in¹³ bonis eo tempore, quo pignus contrahebatur, illius fuisse*: sed et

6. ULPIANUS, lib. 75, ad Edictum.

Obligatio generali rerum, *quas quis habuit, habiturusve sit*, ea

de legat. 1; L. 1, infr. de except. rei judic. — 15. L. 20, in pr. infr. de acquir. rer. domini. — 16. *Adde* L. 28, infr. de except. rei judic. — 17. *Adde* L. 11, in pr. supr. de jurejur. — 18. L. 17, § 2, supr. de pact. l. 1, supr. de pignorat. act.; L. 3, C. que res pignori. — 19. L. 4, infr. de fide instrum. — 20. L. 9, C. de sup. — 21. L. 9, § 1, supr. de pignorat. act.; L. ult. in pr. C. que res pignori oblig. — 22. L. 5, § 1, infr. in quib. caus. pign. — 23. L. 14, in fin. infr. h. t. — 24. *Immo vide* L. 9, § 2, supr. de pignorat. act. § 7, Inst. de act.